

FPRA21:3 Moralfilosofins klassiker

Immanuel Kant

1724-1804

- mannen och verket

Kant i tiden

- Kant levde och verkade i Königsberg i hela sitt liv.
- Han kom från enkla förhållanden. Fadern var sadelmakare.
- Han levde ett inrutat liv. Det sägs att man kunde ställa klockan efter honom, när han gick sina dagliga promenader.
- Han var en uppskattad person i Königsbergs societetsliv.
- "Filosofin var hans liv" – men han tänkte egentligen bli astronom.

**Stjärnhimlen
ovanför mig och
den moraliska
lagen inom mig**

**De filosofiska
grundfrågorna,
som varje förnuftig
person ställer till
sig själv**

- ① Vad kan jag veta?
- ② Vad bör jag göra?
- ③ Vad kan jag hoppas på?

Kants kritiska arbeten

Kritik av det rena förnuftet (1781)

Kritik av det praktiska förnuftet (1788)

Kritik av omdömeskraften (1790)

Verk i etik

❑ *Grundläggning av sedernas metafysik* (1785) |

❑ Kritik av det praktiska förnuftet (1788)

❑ *Metaphysik der Sitten* (1797) – ”Sedernas metafysik”

Också relevant:

Om den eviga freden (1795)

Anthropologie in pragmatischer Hinsicht (1798) –
”Antropologi från pragmatisk synpunkt”

KANTS ETIK

Empirisk

**Antro-
pologi**

Etiken tillämpad på
människan som hon
faktiskt är

Sedernas metafysik

Fullständig förteckning
av alla plikter a priori,
härledda ur moralens
grundläggande princip

Rättslära
Dygdlära

Rationell

Ren moralfilosofi

Moralens grundläggande princip
Det kategoriska imperativet

Förnuftiga
varelser som
sådana

Grundläggning av sedernas metafysik

Ren moralfilosofi

Boken har 3 syften:

- 1) **Identifiera**
- 2) **Formulera**
- 3) **Rättfärdiga**

moralens grundläggande princip

Detta skall ske med utgångspunkt i moralens
”källor a priori i rent förnuft”.

Metoder

Avdelning 1 och 2: **ANALYTISK METOD**

Identifiera och formulera moralens grundläggande princip genom **analys** – sönderdelning av våra ”vanliga” förnuftsbegrepp om moral.

Avdelning 3: **SYNTETISK METOD**

Visa att den grundläggande moralprincipen är absolut giltig genom en **syntes**, ett resonemang som påvisar att vårt begrepp om denna princip är nödvändigt förbunden, via ett ”tredje led”, med begreppet om viljan hos en förnuftig varelse.

Första avdelningen
**Övergång från den vanliga sedliga
förnuftskunskapen till den filosofiska**

Syfte: Identifiera –
”spåra upp” – moralens
grundläggande princip

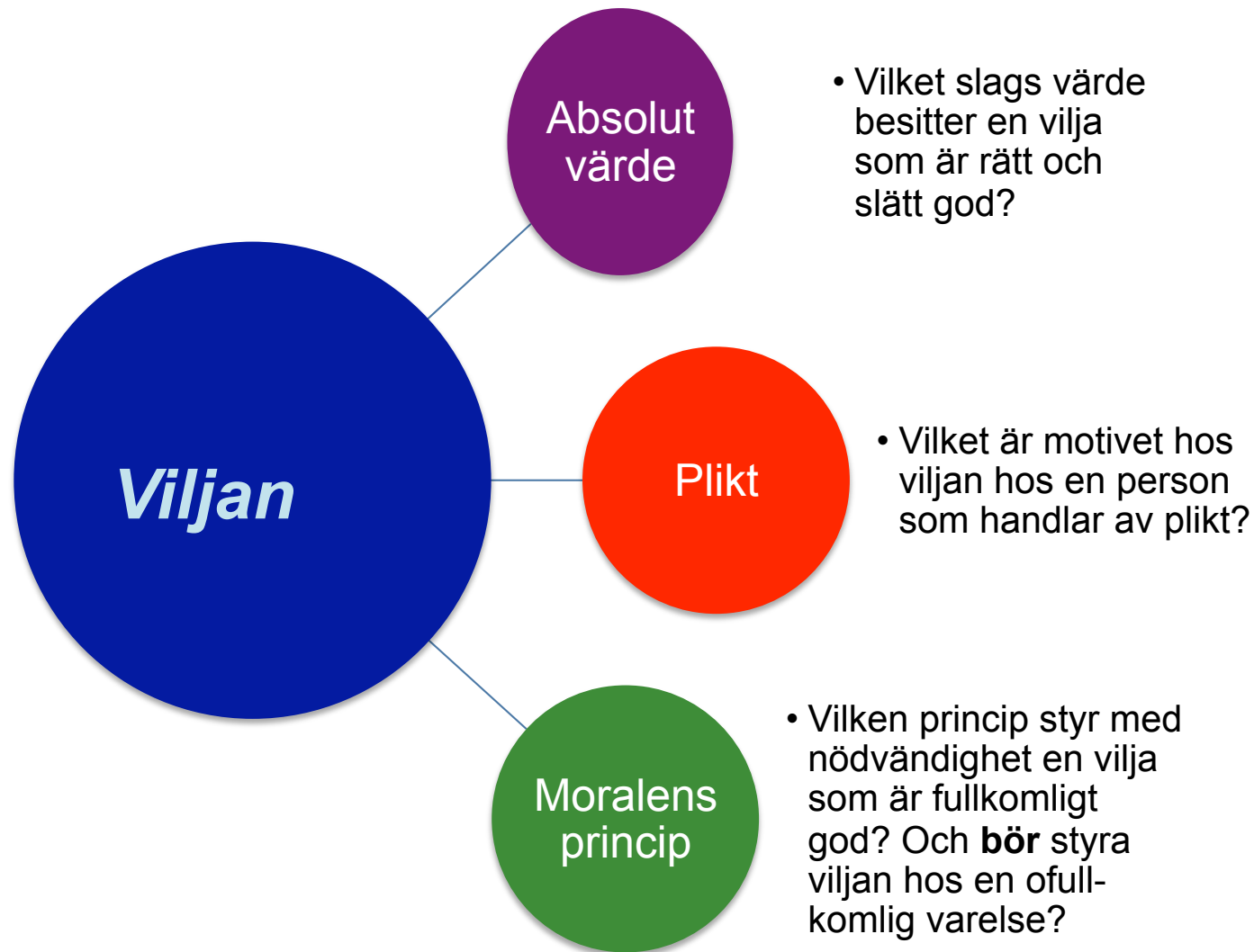
Analys: Om vi accepterar
våra gängse rationella
begrepp om moral, vilken
måste då den grund-
läggande moralprincipen
vara?

Rationella moralbegrepp

- Givna begrepp om moral som har sitt säte i förnuftet.
- Rena och a priori – vi kommer fram till dem om vi brukar vårt förnuft i sig.
- Alltså inte empiriska begrepp baserade på erfarenhet och sinnlighet. 😡
- Gäller förnuftiga varelser som sådana och deras fria handlande.

Från rationella moralbegrepp till moralens högsta princip

Jag skulle vilja

något...

Vilja, o vilja!

- Ordet "vilja" betecknar antingen en särskild mental **fakultet** – förmågan att besluta sig för handling – eller **akten** att besluta sig.
- Kant menar att viljan hör till förnuftet såtillvida att viljan genomsyras av föreställningar eller idéer om regler, principer, lagar. Viljan är en sorts **praktiskt förnuft**, säger Kant.
- Om man däremot regellöst drivs till handling, rör det sig inte om att vilja detta, utan snarare om att bli eggad, sporrad, bestämd av en sinnlig impuls som fungerar som drivfjäder.

ATT **VILJA X**
ÄR INTE ATT
ÖNSKA X. DET
ÄR ATT BE-
STÄMMA SIG
FÖR X OCH
UPPBJUDA ALLA
TILL BUDS
STÅENDE
MEDEL FÖR ATT
UPPNÅ X.

**BESLUT + FÖRSÖK TILL
VERKSTÄLLANDE**

Förnuft

- ❖ Förmågan att **dra slutsatser** och en förmåga till **icke-empiriska idéer**, föreställningar om det obetingade eller absoluta.
- ❖ Förnuftet kännetecknas av "frihet" och "spontanitet" när det opererar oberoende av allt empiriskt/sinnligt ("det rena förnuftet").
- ❖ Förnuftet ("lagstiftaren") är överordnat förståndet ("verkställaren"), som alltid är bundet till det empiriska material som kommer via sinnesförmågan (kunskap *a posteriori*), medan förnuftet eftersträvar en erfarenhetsoberoende kunskap *a priori*.
- ❖ Förnuftsidéerna svarar dock inte mot något i verkligheten, utan är **regulativa föreställningar** som reglerar vår kunskapsprocess (teoretiskt förnuft) och vårt handlingsliv (praktiskt förnuft).
- ❖ Praktiskt förnuft är förmågan att i handlingslivet följa allmänna regler, principer eller lagar, att leda viljan i handlingslivet.

Värdet hos en god vilja

Första meningen i avdelning 1:

”Det går inte att tänka sig någonting i hela världen, eller ens utanför den, som utan inskränkning skulle kunna anses vara gott förutom en *god vilja*”.

Begreppet om den goda viljans värde

Ett värde som är

- **oinskränkt**
- **ovillkorligt, obetingat**
- **absolut**

Finalt värde – En god vilja är eftersträvansvärd i och för sig själv. Den är värd att eftersträvas enbart för sin egen skull utan tanke på något annat (som t.ex. konsekvenser, effekter, resultat, nytta)

Intrinsikalt värde – En god vilja är god enbart i kraft av sina inre egenskaper och inte genom sina externa relationer (t.ex. nyttighet, effektivitet)

**Det går inte att tänka sig att
något annat än en god vilja
skulle besitta detta värde.**

Det finns mycket annat
som är gott, men värdet
måste i dessa andra fall
betraktas som inskränkt,
villkorligt, betingat, relativt.

Betingat goda ting

Andliga talanger, t.ex. förstånd, kvickhet, omdömesförmåga.

Temperamentsegenskaper, t.ex. mod, beslutsamhet, ihärdighet i föresatser.

Lycka, t.ex. genom makt, rikedom, ära, hälsa, belåtenhet.

Klassiska inre dygder som måttlighet, självbehärskning, nykter eftertanke.

Dessa företeelser är goda endast under betingelsen att *personen har en god vilja.*

Hur vet Kant att t.ex. lycka på sin höjd kan vara betingat gott? Han menar att detta ligger i våra förnuftiga värdebegrepp. Det är bara att reflektera över dem, så inser vi att så är fallet!

Det som är absolut och obetingat gott är något som en **opartisk betraktare** alltid skulle gilla.

Vad gäller lycka skriver Kant att en ”förnuftig, opartisk betraktare aldrig kan finna välbehag i anblicken av obruten välgång om den gäller en varelse som inte pryds av en ren och god vilja”.

SKUGGAN AV ETT ARGUMENT

Exkursion: **Kant och lycka**

- Lycka är någonting gott endast om den lycklige **förtjänar** att vara lycklig.
- Det högsta goda (*summum bonum*) är ett tillstånd då alla och envar är exakt så lyckliga/olyckliga som de förtjänar att vara.
- Lycka är inget moraliskt ändamål, men väl ett **naturligt ändamål**. "Organiserade" varelser (ändamålsenligt anpassade), t.ex. människor, har som naturligt anlag att eftersträva sin egen lycka.
- Moralens uppgift är att lägga restriktioner (eller "sätta skrankor") för vår lyckosträvan.
- Samtidigt menar Kant att det är en "indirekt" moralisk plikt att "trygga sin egen lycksalighet", eftersom otillfredsställelse lätt kan leda till att man faller för frestelsen att överträda de egentliga moraliska plikterna.

Förnuftets roll i handlandet 1

#Praktiskt förnuft

- *Teleologisk natursyn* – naturen är ändamålsenligt organiserad
- Varje naturligt anlag hos en varelse, som t.ex. människan, har ett ändamål som det är särskilt avpassat för.
- Varje anlag är ett slags verktyg som är ”lämpligast och bäst avpassat” för sitt specifika ändamål.
- Detta gäller även förnuftet.
- **Vad är förnuftets ändamål (eller funktion)?**

Förnuftets roll i handlandet 2

#Praktiskt förnuft

Förnuftets "sanna bestämmelse" som praktisk förmåga är att "frambringa en vilja som är *god i sig själv*" (och inte enbart som medel till något annat)

Förnuftets uppgift är **INTE** att (direkt) säkra individens *lycksalighet*.

Detta ändamål är *instinkten* bättre rustad för – den styr därvidlag direkt beteendet på ett exaktare och säkrare sätt (än vad förnuftet skulle kunna göra)

Kants deontologi

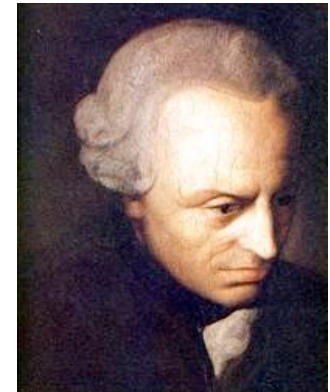

**Do what is right,
though the world
may perish.**

**- Immanuel Kant
(1724 - 1804)**

Den goda viljans värde

- En god vilja är god enbart i kraft av viljandet i sig.
- En god vilja är god i kraft av sin princip: motivet eller bevekelsegrunden.
- En god vilja är god även om personen inte lyckas uppnå sina mål.
- En god vilja är den högsta moraliska bedömningsgrunden för allt annat.

”God vilja” och ”plikt”

Hur förhåller sig dessa begrepp till varandra?

Begreppet plikt ”innehåller begreppet god vilja, ehuru med vissa subjektiva inskränkningar och hinder”.

--- (*Objektivt god vilja*)

- Pliktbegreppet inrymmer analytiskt föreställningen om den goda viljan hos en varelse som är inskränkt och hindrad av sin sinnlighet (begärsförmågan).
- Inskränkt – därför att förnuftet inte ensamt styr handlandet.
- Hindrad – därför att sinnligheten (böjelser och begär) ibland går emot förnuftets diktat, så att man låter bli att göra det som förnuftet säger att man skall göra.

Människan – en ofullkomlig förnuftsvarelse

- Människan är en sådan ”subjektivt inskränkt och hindrad” varelse, då hon är utrustad med både förnuft och sinnlighet.
- Kontrastera människan mot (idén om) en fullkomlig förnuftsvarelse – antingen en **ren intelligens** (renodlad förnuftsvarelse utan sinnlighet) eller en varelse hos vilken förnuftet har **herravälde över begärsförmågan** och ensamt kan styra handlandet.

Pliktbegreppet är endast tillämpligt på ofullkomliga förnuftsvarelser

- Plikten kräver att de **skall** göra något som de inte per automatik kommer att göra.
- För en fullkomlig förnuftsvarelse är pliktbegreppet överflödigt, eftersom en sådan varelse rent definatoriskt alltid handlar så som förnuftet bjuder.

Pliktenligt handlande

Pliktenliga handlingar kan utföras

1. av **omedelbar böjelse**
2. av **rationell egennytta**
3. av **pliktkänsla** (plikten för pliktens skull)

Endast typ 3 utgör moraliska handlingar.

Alltså: alla moraliska handlingar är pliktenliga,
men alla pliktenliga handlingar är inte moraliska.

Exempel 1 – **Omedelbar böjelse**

- Det är en plikt att göra gott, t.ex. att tillgodose andra människors behov.
- En person som gör gott för andra handlar pliktenligt.
- *Men **varför** handlar personen så?*
- Om det är för att han/hon helt enkelt är medlidsamt inställd och mår bra av att hjälpa andra, så har handlandet ingen moralisk halt. Det är trevligt, behagligt, angenämt etc, men inte **moraliskt** (värdefullt).

Exempel 2 – **Rationell egennytta**

- Ärlighet är en plikt.
- En köpman som inte tar ut överpriser av t.ex. oerfarna kunder handlar pliktenligt.
- Om köpmannens motiv är att han vill ha ett gott rykte för att hans affärsverksamhet skall blomstra, så har hans agerande ingen "moralisk halt", även om det är till stor nytta för andra.

Exempel 3 – Plikten för pliktens skull

- Att bevara sitt liv är en plikt.
- Den som bevarar sitt liv handlar pliktenligt.
- Den som håller sig vid liv trots förlorad livslust (pga motgångar och hopplösa bekymmer) **just för att** det är en plikt handlar dessutom moraliskt.
- När blotta pliktmedvetandet är tillräckligt för att göra som plikten kräver får handlandet en moralisk halt.

Tre satser om plikt

- 1) En handling är moraliskt **god** om den utförs **av plikt**.
- 2) En handling av plikt får sitt moraliska värde av den **maxim** i enlighet med vilken man beslutar sig för handlingen.
- 3) Plikten är en handlings nödvändighet av **aktning för lagen**.

Maxim = subjektiv handlingsprincip   Lag = objektiv handlingsprincip

Aktning för lagen

- Aktning är en känsla, som är källan till allt moraliskt intresse.
- Men hur kan en känsla spela roll i Kants etik, där allt empiriskt – inklusive sinnlighetens känslor – har rensats bort?

SVAR:

- Aktning är en **rationell** känsla, sprungen ur **förnuftets egenaktivitet** och således inte grundad på någonting sinnligt!

Att identifiera moralens grundläggande princip

En lag är en objektiv princip, som är allmängiltig och nödvändig. Den gäller alla förnuftsvarelser på ett ovillkorligt sätt.

Moralens grundläggande princip måste vara sådan att **den rena föreställningen om denna lag** – utan tanke på följderna av att lyda lagen – med nödvändighet är innesluten i **motivet hos en god vilja**.

Detta motiv måste således vara **formellt** och **inte innesluta några materiella bevekelsegrunder** i termer av begär och nytta.

Det formella motivet måste vara: **lagenligheten i sig**

Moralens grundläggande princip

- En lag som påbjuder ”handlingarnas allmänna lagbundenhet”.
- En lag som kräver att våra handlingar skall rätta sig efter allmänna lagar.

Den moraliska lagen identifieras

”Med andra ord skall jag aldrig bete mig på ett annat sätt än att jag också kan önska att min maxim skall bli en allmän lag”.

Jag måste kunna acceptera att mina maximer (subjektiva handlingsprinciper) blir allmänna lagar (objektiva handlingsprinciper).

Kants universaliserbarhetskrav

- Moralens grundläggande princip föreskriver inget specifikt handlande.
- Den är i stället en **supernorm** eller **metanorm** – en norm för hur man skall välja normer.
- Man skall alltid välja handlingsnorm på ett sådant sätt att man kan acceptera att den upphöjs till allmän lag.